

**THE BASIC SCHOOL STUDENTS' SPEECH TRAINING DURING THE PROCESS
OF THE APPLICATION OF "THE POLYTYPIC APPROACHES INTERACTION
FOR LEARNING UKRAINIAN LANGUAGE" TECHNOLOGY**

The article deals with the basic school students' speech training peculiarities during the process of application of the innovative linguistic and methodical technology "The polytypic approaches interaction for learning Ukrainian language". The actuality, the tasks of the research and methodical basis educational actions confrontation in four types of speech activity are found out. Some definitions for "approach" and the own interpretation of this term are indicated; the system of the word combination poetic studying at the fifth year in the way of the combination of such approaches as communicative and active, personality oriented, social and cultural, text centered and competent.

Key words: speech training, interaction, linguistic and methodical technology, approach, word combination poetic studying.

УДК 372.461

Кінаш Ю.М.

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК
У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ**

У статті розглядається компетентнісний підхід навчання мовлення, аналізується процес формування комунікативних умінь та навичок в учнів початкових класів.

Ключові слова: комунікативні уміння, комунікативні навички, комунікативна компетенція.

Актуальність теми. Мовна ситуація в Україні значною мірою залежить від вивчення української мови як базової дисципліни в загальноосвітній школі. Нові мотиви опанування державної мови вимагають оновлення методики викладання української мови, диференційованого підходу до визначення мінімальних, достатніх і спеціальних ґрунтовних знань та умінь з української мови.

Мета мовної освіти в Україні полягає у становленні духовно багатой особистості, яка володіє вміннями і навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися виражальними засобами мови, її типами, стилями, жанрами, формами в усіх видах мовленнєвої діяльності, орієнтується в постійно зростаючому інформаційному потоці, уміє самостійно навчатися і самовдосконалюватися.

Мовна освіта в Україні зумовлена новими завданнями, що поставлені перед сучасною школою, – формування в учнів умінь і навичок самостійно будувати висловлювання різних жанрів, які необхідні їм у процесі навчання і майбутньої діяльності.

Мета статті – висвітлити проблему формування в учнів початкової школи комунікативних умінь та навичок.

Виклад основного матеріалу. Головна мета мовного навчання в початковій школі – формування в учнів комунікативної компетенції, базою для якої є комунікативні вміння, сформовані на основі мовленнєвих умінь і навичок. Формування комунікативних умінь і навичок в Україні є провідною проблемою сучасної методики навчання мови.

Теоретичний аналіз проблеми співвідношення умінь і навичок здійснено дослідниками М.Д. Левітов, Г.О. Нагорною, Л.М. Шварц та ін. Поняття "уміння" й "навички" найчастіше вживаються поруч. Відсутність адекватного розуміння у відповідності з його змістом спричиняє неадекватність цілеспрямованості в головному, стратегічному напрямі: формування й розвиток умінь підсилюється знаннями та відпрацюванням навичок. Серед науковців панує три основні концепції щодо співвідношення умінь і навичок:

1. Дослідники М.Д. Левітов, М.О.Риков, П.Н. Шимбірев, Л.М. Шварц, зокрема, дотримуються точки зору, що уміння є незавершеними навичками, етапом їх створення. Навички характеризують як стереотипну автоматизовану операцію, що необхідна при виконанні тих елементів предметних дій, де потрібна точність, закріпленість зв'язків, однакових типових дій.

2. Уміння в порівнянні з навичками – вище утворення (С.С.Антоненко, Є.І. Бойко, Г.С. Костюк, Д.Ф. Ніколенко, К.К. Платонов та ін.). Чим вище рівень уміння, тим більше в ньому проявляється творчість, а дія, яка є навичка, шаблонна.

3. Співвідношення умінь і навичок розглядається з позицій ступеня майстерності при виконанні певного виду діяльності: розрізняють уміння, які йдуть “слідом за знаннями” та уміння, що виявляють ту чи іншу ступінь майстерності, що йде слідом за етапом вироблення навичок (О.М. Леонт'єв, Ю.О. Самарій, Л.Ф. Спірін та ін.).

На наш погляд, особливими ознаками уміння є: високий рівень усвідомлення, самостійності у вирішенні завдань, які виникають у процесі виконання певного виду діяльності; складність і комплексність, злиття розумових і практичних дій, цілеспрямованість, стійкість і міцність. Навички – це автоматизовані дії, компоненти певного виду діяльності.

Розкриваючи зміст поняття “уміння”, психологи і дидактики (Б.К. Бабанський, Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, М.А. Данилов, О.М. Леонт'єв, Г.О. Люблінська, І.Я. Лернер, С.Л. Рубінштейн, О.Я. Савченко та ін.) вбачають у ньому “здатність учнів свідомо здійснювати певну діяльність шляхом творчого використання знань у звичних чи нових умовах. Основою формування умінь є знання” [4, с.229].

Розуміння поняття “мовленнєві уміння” спирається на чотирифразову структуру мовленнєвої діяльності (за О.О. Леонт'євим). Їх суть і теоретичні основи формування відображено в працях Л.О. Варзацької, М.С. Вашуленка, Є. Дмитрієва, А.С.Зимульдінової, Т.О. Ладиженської, О.Н. Хорошовської та ін. До мовленнєвих вчені відносять уміння слухати, говорити, читати, писати.

Водночас існують поняття “комунікативні уміння” – уміння створювати текст (М.Т. Баранов, Т.О. Ладиженська, М.Б. Успенський та ін.) і “мовленнєві навички” – вимовні навички, навички слововживання, узгодження та керування слів (Т.О. Ладиженська), а за М.Р. Львовим, мовленнєві навички – це навички аудіювання, говоріння, письма, читання.

Навчанню мові належить особлива роль у вихованні школярів. В.Сухомлинський зазначав: “Від культури слова до емоційної культури, від емоційної культури до культури моральних почуттів і моральних відносин – такий шлях до гармонії знань і моральності”, “Убогість слова – це убогість думки, а убогість думки веде до моральної, інтелектуальної, емоційної, естетичної товстошкірості” [5, с.160].

Мовлення може бути успішним, якщо воно спрямоване на досягнення визначених цілей. Основна умова породження мовлення – мотив, “потреба виразити в мовному висловленні який-небудь зміст” [4, с.117]. Таким чином, формування комунікативної компетенції необхідні для вміння контролювати правильність і доцільність своїх висловлювань, а також для вільного володіння мовою. А це, в свою чергу, допомагає особистісному розвитку учня.

Проблема формування комунікативно-мовленнєвих умінь та навичок завжди була і є однією з найважливіших у системі початкового навчання. Вироблення в учнів навичок практичного володіння рідною (українською) мовою, вміння правильно будувати висловлювання – основне завдання, яке постає перед школою [2, с. 31-36].

Сучасна методична наука рекомендує весь процес навчання учнів української мови спрямовувати на формування в школярів мовленнєвих умінь і навичок, вироблення комунікативної компетенції в результаті активного залучення до вирішення мовленнєво-мисленнєвих завдань. Комунікативні уміння в сучасних школярів розвиваються недостатньо. Це відзначають у своїх працях сучасні українські й російські дослідники, зокрема В.І. Аннушкін, О.Н. Зарецька, С.Ф. Іванова, Т.О. Ладиженська, М.Р. Львов та ін. Рівень

комунікативних умінь і навичок не завжди виправдовує ті зусилля, що витрачаються на їхнє оволодіння. Це пояснюється тим, що процесу навчання на уроках не завжди властива чітка комунікативна спрямованість, не дивлячись на те, що процес формування комунікативних умінь і навичок передбачений програмою для середніх загальноосвітніх шкіл та поданий у працях М.С. Вашуленка, Л.В. Давидюк, А.С. Зимульдінової, В.О. Корсакова, М.Р. Львова, М.І. Пентиліук та інших.

У рамках формування комунікативної компетентності виділяється три етапи формування комунікативних умінь. В основу кожного з них покладений рівень, на якому відбувається процес спілкування.

Перший етап спрямований на розвиток умінь висловлювати одну думку, одне твердження у заданій сфері. Цей процес дає змогу оперувати певними зразками мови, які будуть змінюватися і розширюватися відповідно до завдання.

Другий етап розпочинається, коли учень починає звертати увагу на висловлювання своїх однолітків, сперечатися з ними, порівнювати, виражати свою думку, встановлювати контакт.

Третій етап розвитку комунікативної компетентності характеризується логічним та доречним висловлюванням в мікрогрупах та в парах, розвитком умінь виражати своє особисте ставлення до фактів, подій, при цьому вмюючи враховувати висловлювання та ставлення співрозмовників [1, с.126].

Щоб створити методику, яка б сприяла розвитку комунікативних умінь і навичок учнів, необхідно спиратися на моделі формування мовлення (О.Р. Лурія, О.М. Леонт'єв, І.А. Зимняя), що мають деякі загальні риси: допускають наявність проміжної фази розгортання створеної раніше програми висловлення; розглядають ступені, відбивають механізми породження висловлення.

Завданнями вчителя з формування комунікативних умінь і навичок учнів є:

а) забезпечити мовленнєве середовище для учнів: сприймання мови дорослих, слухання радіо та ін.;

б) забезпечити створення мовленнєвих ситуацій, мовленнєвої практики для учнів;

в) забезпечити правильне засвоєння учнями достатнього лексичного запасу, синтаксичних конструкцій, логічних зв'язків, активізувати вживання слів, утворення форм, побудову конструкцій, забезпечити формування конкретних умінь в області розвитку мовлення;

г) вести постійну спеціальну роботу з розвитку мовлення, пов'язуючи її з матеріалом, що на них вивчається [3].

Уміння будувати різні типи речень є основою комунікативних умінь і навичок учнів. Речення передає думку учня, в ньому реалізується уміння вибрати точне слово, утворити потрібну форму, скласти словосполучення. Методика роботи над реченням в початкових класах передбачає реалізацію на практиці навчання двох взаємопов'язаних напрямків: по-перше, це усвідомлення компонентів і структури речення, по-друге, це відбір, використання лексики в певному типі речення. Основними засобами досягнення поставленої мети можна вважати наступне: засвоєння молодшими школярами основних правил поєднання слів в речення; встановлення смислових і граматичних відношень між словами речення; правильне вживання форм синтаксичного зв'язку слів в усному мовленні; інтонаційне оформлення речення в усному мовленні. Основна ціль роботи над реченням – навчити дітей висловлювати відносно завершену думку в чіткій і правильній синтаксичній структурі. Дуже важливо працювати над інтонацією, структурою і зв'язками в реченні, над різними типами речень.

Теоретичний аналіз проблеми розвитку комунікативних умінь (К.Бархін, В.Добромислов, А.Міртов, Є.Соловійова, Д.Ушаков та ін.) показав, що рівень сформованості комунікативних умінь залежить від багатства словникового запасу та умінь використовувати всю різноманітність засобів мови при побудові власних висловлювань.

У формуванні комунікативно-мовленнєвих умінь учнів можна виділити кілька етапів: – попереднє ознайомлення з метою дії, створення необхідної мотивації; – складання схеми

передбачуваних дій; – виконання дій у матеріальному чи матеріалізованому вигляді; – формування дії як зовнішньо-мовленнєвої; – виконання дій подумки [3, с. 376].

Л. Вавіна вважає, що, якщо створити в навчанні таку ситуацію, в якій учень наочно відчуває зв'язок між своєю практичною і мовленнєвою діяльністю, то процес формування в учнів комунікативних умінь проходитиме успішно. Він також сприятиме розвитку в учнів розумових операцій, необхідних для створення власних висловлювань: усвідомлення мети своєї діяльності, попереднє планування твору, цілеспрямований відбір необхідної інформації, повний і логічно завершений її виклад, у результаті активного використання яких формуються практично важливі комунікативні уміння.

Важливо зазначити, що комунікативні вміння мають відповідати основним комунікативним ознакам мовлення: правильності, чистоті, точності, логічності, виразності, доступності, доцільності. Дані характеристики мовлення можна розглядати як лінгвістичну спрямованість типології комунікативних умінь (уміння будувати висловлювання правильно, точно, логічно, доступно тощо).

Основою формування умінь і навичок зв'язного мовлення є сукупність понять з лінгвістики тексту і стилістики, які стали визначальними у сучасній програмі з мови. Учитель, який прагне добре організувати роботу над розвитком мовлення учнів, повинен бути обізнаний не лише з найновішими досягненнями психолінгвістики, зокрема психології усного мовлення, вікової та педагогічної психології, ораторського мистецтва, педагогіки і, звичайно, з лінгвістики тексту. Щоб виховати учня, здатного через словесну тканину твору сприймати втілені в ньому авторські ідеї, необхідно постійно працювати над формуванням в учнів відчуття семантичних та емоційно-експресивних відтінків слова. А також тих додаткових значень, що випливають з контексту, збагачуючи висловлювання змістовою інформацією. Шлях до цього – лінгвістичний аналіз текстів, художніх творів або їх фрагментів.

Висновок. Формування комунікативних умінь є одним із аспектів розвитку творчої особистості учня, яка характеризується знаннями, вміннями і навичками, необхідними для розуміння чужих та побудови власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних ситуаціям спілкування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавн. центр “Академія”, 2004. – 344с.
2. Выготский Л.С. Мышление и речь. Проблемы психологии развития ребенка. – М.: Просвещение, 1976. – 514с.
3. Дорошенко С.І. та ін. Методика викладання української мови: Навч. пос. – К.: Вища школа, 1992. – 380 с.
4. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: Навчальний посібник. – К.: НМЦВО, 2003. – 229 с.
5. Сухомлинський В.О. Слово рідної мови / Збір. тв. у 5-и томах. – Т.5. – С. 160-167.
6. Сидор Е. Вправи для розвитку в учнів загальномовленнєвих, комунікативних і творчих умінь // Початкова школа. – 2001. – №6. – С. 19-23.
7. Леонтьев А.Н. Общее понятие деятельности. – М.: Просвещение, 1987. – 254 с.
8. Жуйкою С.Ф. Опыт реализации принципов развивающегося обучения в начальном курсе русского языка. – Тбилиси, 1969. – 340с.

Кинаш Ю. М.

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ В МЛАДШЕМ ШКОЛЬНОМ ВОЗРАСТЕ

В статье рассматривается компетентностный подход обучения речи, анализируется процесс формирования коммуникативных умений и навыков у учащихся начальных классов.

Ключевые слова: коммуникативные умения, коммуникативные навыки, коммуникативная компетенция

FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS IN PRIMARY SCHOOL AGE

In the article considered competence approach learning language, analyzes the process of formation of communicative skills in elementary school pupils.

Key words: communicative skills, communicative competence.

УДК 37.025

Ковальчук Н.П.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПУНКТУАЦІЇ

У статті розглянуто поняття “інтерактивні технології”, види інтерактивних технологій, наведено приклади; вказані особливості застосування інтерактивних технологій у процесі вивчення пунктуації в основній школі.

Ключові слова: інтерактивні технології, інтерактивні технології кооперативного навчання, технології колективно-групового навчання.

Сучасна школа стоїть перед прикритим фактом: в умовах традиційних форм та методів навчання школярі, пасивно отримуючи інформацію, не вміють здобувати її самостійно й застосовувати свої знання на практиці.

У зв'язку з цим нині почали відбуватися кардинальні зміни в розвитку освіти. На сторінках періодичної педагогічної преси й навіть у змісті нормативних документів, що регламентують розвиток освітніх процесів, досить часто можна натрапити на тезу про необхідність запровадження інтерактивних технологій, в основі яких системний, особистісно орієнтований та діяльнісний підходи; теорія оптимізації навчання (Ю.Бабанський), а також інваріантність уроку як конкретної форми існування процесу засвоєння знань.

Незважаючи на загальне зростання інтересу вітчизняних дослідників до проблеми впровадження інтерактивних технологій і появу окремих теоретичних досліджень щодо їх обґрунтування (В.Гузєв, А.Гін, О.Пометун, Л.Пироженко, А.Фасоля) проблема вивчення пунктуаційного матеріалу та формування навичок правопису з використанням інтерактивних технологій ще не стала предметом комплексних наукових досліджень. Це й зумовлює актуальність нашої наукової розвідки.

Мета статті полягає в розгляді поняття “інтерактивні технології”, дослідженні особливостей застосування інтерактивних технологій у процесі вивчення пунктуації в основній школі. Реалізація мети дослідження передбачає розгляд окремих ключових понять.

Термін “інтерактивний” прийшов до нас з англійської і має значення “взаємодіючий”. Існують різні підходи до визначення інтерактивного навчання. Одні вчені визначають його як діалогове навчання: “Інтерактивний – означає здатність взаємодіяти чи знаходитись у режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (наприклад, комп'ютером) або ким-небудь (людиною). Отже, інтерактивне навчання – це передусім діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня. Ми схилиємося до визначення О.Пометун та Л.Пироженко: “Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці)...” [6, с.7].

Завдяки ефекту новизни та оригінальності інтерактивних технологій за правильної їх організації зростає цікавість до процесу навчання. Інтерактивні технології є частиною особистісно орієнтованого навчання, оскільки сприяють соціалізації особистості, усвідомлення себе як частини колективу, своєї ролі й потенціалу.

Тому в основі інтерактивного навчання лежать принципи:

- безпосередньої участі кожного учасника занять;
- взаємного інформаційного, духовного збагачення;